

Kåre Svebak:

DET UOVERSTIGELIGE SKILLET MELLOM “LUTHERSK» OG «REFORMERT» NATT- VERDLÆRE

Den moderne økumenisme produserer særegne avtaler om kirkefelleskap. Mennesker har bestemt kriteriene, og begrunnelsen er skjønsmessige vurderinger om forutgående tilnærming over lengre tid (konversjon) og enighet “i det sentrale” og kirkefelleskap «på tilstrekkelig grunnlag». Ingen vranglære er til-bakekalt, for de gamle bekjennelser står ved lag, tross antikverte “tankeformer”.

Begrunnelsen er typisk for den abstrakte og pragmatiske tenkemåte i gjennompolitisererte organisasjoner. De agerer samhandlingsystem på god avstand fra det bibelske sakralspråk, fremmede som de er for bekjennelse i nytestamentlig mening.

Testamentforfalskning

Gal 3:15 - Når et menneskes testament har oppnådd lovs kraft, er det ingen som kan oppheve det eller gjøre noe tillegg.

Testamentordene skal overholdes, så sant arvinger fins. Denne regel i borgerlig lovgivning er åpenbart ingen selvfølge i moderne økumenikk, når avtaler om kirkefelleskap gir rom for reservasjoner mot Kristi testamentord, eller overser dem. Herren over enhetens sakrament forbyr slike krenkelser (1 Kor 11:17ff; jf Joh 14:23, 17:20 osv).

Kristi ord (Verba) utlegger den nye pakts måltid i lys av Sinai-pakten og påskemåltidet i den gamle pakt. Apostolatets kirke vedkjenner seg «den sakramentale enhet» (el union) og stadfester Kristi ord i deres likefremme og presise mening: «Kristi legeme og blod er *sant og vesensmessig* til stede, blir utdelt og mottatt med brødet og vinen” (FC SD 7:14 – vere et substantialiter. Kursiv her). Dette utsagn har økumenisk gyldighet i kraft av Kristi ord, som utsagnet stadfester (bekjenner). Holder man Kristi befaling, er menneskers “grunnsyn” eller “mellomstandpunkt” utelukket. I læren om Kristi legemes og blods realpresens representerer den konfesjonelle lutherdom den gamle kirke. Vi bekjenner Kristus “kommet i kjød” (1 Joh 4:2 osv), som led, døde og oppstod, og stadfester Kristi ord: “Dette er mitt legeme” osv.

Hvor veiskillet går

Illustrerende er Den norske kirkes avtaler om prekestol- og nattverdfellesskap med kirker i den reformerte tradisjon. Avtalene overser Kristi ord (Verba) og unngår å si hva partene forkaster.

Med to uttrykk markerer konfesjonell lutherdom veiene skilles: "Den sakramentale handling" (actio sacramentalis) og "den sakramentale forening" (unio sacramentalis). Den sakramentale forening faller sammen med den sakramentale handling.

Den sakramentale handling iverksetter Kristi befaling – "gjør dette". Handlingen omfatter både Kristi konsekrasjonsord, utdelingen og mottagelsen med munnen under tilbedelse av Kristi legeme og blod i sakramentets skikkelser. (FC Ep 7:7, 15, SD 7:14, 35-39.) Når bekjennesskriftene taler om "nattverden", er det alltid den sakramentale handling det siktes til.

Kristus er ikke bare «nærværende», men *også virksom* med sitt ord over fremsett brød og vin. Han skaper av ingenting den virkelighet som ordene sier at brødet og vinen er. I så henseende er det ingen forskjell mellom troens rettferdighet og alterets sakrament (Rom 4:17, 21, 24, jf 1 Mos 17:5, Heb 11:19, Sal 33:9, Joh 5:21).

Den sakramentale forening består i Kristi legemes og blods nærvær i brødets og vinnens skikkelser. Med dette uttrykk istemmer vi apostelordet, **1 Kor 10:16** – *Velsignelsens kalk som vi uttaler velsignelsesbønnen over, ER den ikke samfunn med Kristi blod? Brødet som vi bryter, ER det ikke samfunn med Kristi legeme?* (Mt 26:26 par, 1 Kor 11:29.)

Hva mener de reformerte med «den sakramentale union»?

Det oppstår lett dobbelkommunikasjon når kirker i den reformerte tradisjon taler om "den sakramentale union", og betegner den som "sann, virkelig og vesentlig". Denne ordbruk sikter ikke til sakramentets skikkelser, men til noe annet – til brød og vin som ytre tegn på den mystiske forening mellom Kristus og hans troende kirke.

Utgangspunktet for denne lære er refleksjoner over den erfarte tro (herlighets-teologi). Følgelig må de reformerte bruke tilslørende eller bortforklarende ord om det under som kristne alltid har grunnet på med takk og tilbedelse: Kristi kirke er Kristi legeme, hans gjester i den hellige kommunion mottar og spiser hva de er «i Kristus». Korsteologer spekulerer ikke over trosytringer, men «ser» med Kristi ord og bekjenner det sakramentale under.

De reformertes "tilnærminger" er verbale illusjonsnumre ved hjelp av tilslørende og unnvikende ordbruk, nok til å begrunne ønsket resultat: Kirkefellesskap på tilstrekkelig grunnlag med rom for «grunnsyn» og «mellomstandpunkt». Metoden er den gamle og begrunnelsen ingen nyhet. Deres *troserklæringer* fra reformasjonstiden står ved makt. I deres munn betegner "den sakramentale

union” Kristi legemes og blods *fravær* i en åndelig virkelighet på siden av eller skilt fra det konkret-anskuelige skaperverk som brød og vin representerer. Man tar ikke på alvor foreningen av Gud og menneske i Jesu skikkelse. I strid med Kristi ord taler man unnvikende og tilslørende om samfunn med den *oppstandne* Jesus i Herrens Nattverd.

Illustrasjon: Den norske kirkes avtaler med “evangeliske” Leuenberg-kirker, Den anglikanske kirke og Metodistkirken i Norge.

1) Leuenberg-konkordien år 1973

Pkt 15: *”I nattverden gir den oppstandne Jesus Kristus seg i sitt legeme og blod /.../ ved sitt løftesord med brød og vin”.*

Pkt 18: *”Således gir han seg selv uforbeholdent til alle som mottar brød og vin” ...*

Hvor er den korsfestedes legeme og blod? Er Kristus delt? Hvem siktes det til med ordene “seg” eller “seg selv”, og hvor kommer de fra? Ordbruken bortforklarer Kristi ord om «mitt» legeme/blod, som gjestene ved hans bord mottar med munnen.

Avtalen gjør *Kristi oppstandelse* til hans legemes og blods nærvær. Det strider mot Kristi ord “i den natt da han ble forrådt”. Hvorfor kan man ikke si med Kristi ord hva gaven er, som vi mottar med munnen? Hvorfor gjorde ikke Den norske kirkes prester og biskoper sin skyldighet, forpliktet på ordinasjonsløftet: Å istemme og bevitne Kristi likefremme og klare tydningsord, og forkaste den falske åndelighet?

2) Borgå-avtalen år 1992 (1994 2 utg)

Pkt 32 h: - “Kristi legeme og blod er virkelig (eng tekst: truly!) til stede, blir ut-delt og mottatt under brødets og vinens skikkelse i nattverden (eukaristien).”

Men ordet “truly” i avtaleteksten betyr hverken “virkelig”(really) eller «vessensmessig» (substansielt). En forførende oversettelse tilslørte hva reformerte må unngå - Kristi ord om sitt legemes og blods virkelige nærvær i brødets og vinens skikkelser. De må tilføye “i nattverden”, og med stor konsekvens oppfatte menighetens nattverdfeiring «nedenfra», det vil si i strid med Kristi allmaktsord og messens gavestruktur «ovenfra».

Formuleringen dekker tilsynelatende hva *CA 10:1* sier om realpresensen, men der med adresse til Romerkirken. CA fremholder i sak at de evangeliske (lutheranerne) representerer og formidler læren om Kristi realpresens fra den gamle kirke. Stilt overfor mistanken om en nattverdlære tilpasset åndeliggjørende bortforklaringer, presiserte Melanchton i Apologien art. 10:1 - *”at brødet er delaktighet i Herrens legeme”* (1 Kor 10:16). Borgå-avtalen ignorerer presiseringen.

Borgå-avtalens vage ord og unnvikende formuleringer fremtvinger spørsmålet: Er "realpresens" her forstått som Kristi legemes og blods *lokale* nærvær "under brødets og vinens skikkelse"? I så fall må troens gjenstand være "noe" man forestiller seg inni brødet og vinen, og mottas ved siden av eller sammen med brød og vin. Denne spekulative fluktrute blokkeres med den gamle distribusjonsformel: "Dette er Jesu *sanne* legeme", og "dette er Jesu *sanne* blod".

Ved å forbigå Kristi ord (Verba) i taushet (i likhet med Leuenberg-avtalen) har Den norske kirke tilpasset nattverdlæren til de reformertes teori om Helligånden og tiltrådt Borgå-avtalen. Også den norske folkekirke lærer at det er ikke gudmennesket Jesus, men Den Hellige Ånd som gir samfunn med Kristi legeme og blod "i nattverden". Herren over enhetens sakrament må vike for Åndens gjerning, som gir samfunn med den oppstandne sammen med brød og vin. Slik forneker man Kristus kommet i kjød og kirkens samfunn med ham i de hellige ting (jf Leuenberg pkt 2, 13, 16).

Den Hellige Ånd er Jesu Kristi, Sønnens Ånd, som utgår fra Faderen og Sønnen. I Herrens Nattverd styrker er Ånden virksom med Kristi ord, så vi mottar Kristi gave i tillit til hans ord, og spiser og drikker. Han som er synderes hellighet og rettferdighet ved Faderens høyre innbyr sine venner til måltidsfellesskap med hans gaver til mat og drikke. Hva Borgå-avtalen tar avstand fra, kan ingen vite, for anglikanernes åndeliggjørende bortforklaringer står ved makt.

Borgå-avtalen er ingen bekjennelse til Kristi ord om troens gjenstand og frelsens pant, utdelt og mottatt med munnen. Sett "ovenfra" – fra Guds side, gjelder saken kirkens kjennetegn (CA 7), som i Herrens Nattverd er evangeliet i sakramentets skikkelser, forvaltet i samsvar med Herrens bud. Sett "nedenfra" – fra de troendes side, gjelder saken kirkens samfunn med gudmenneskets Golgata-offer, som her gis til pant på den fullbrakte frelse. Kommunikantene mottar med munnen troens sikre trøstegrunn mot døden og dommen.

Videre i avtalen: "Nattverdens påminnelse /.../ er Kirkens virkekräftige forkynnelse av Guds mektige gjerninger. Selv om vi er ute av stand til å tilby Gud et verdig offer, forener Kristus oss med seg selv idet han ofrer seg til Faderen. Dette er det ene, hele, fullkomne og tilstrekkelige offer som han har gitt for oss alle."

Igjen: Hvor kommer "*seg selv*" og "*seg*" fra? Er nattverdens under og kjennetegn den mystiske forening mellom Kristus og hans troende kirke? Hva slags ofring er det kirkens nattverdfeiring medvirker til? Hva skulle være den bibelteologiske begrunnelse for denne sammenkobling? Sitatet lyder som en tilpasning til Romerkirkens teorier om "det eukaristiske offer" (jf n 19 og 27), men uttrykket «Kirkens virkekräftige forkynnelse» fins ikke i «Den katolske kirkes katekisme».

3) Nådens fellesskap år 1994

Dokumentet "Nådens fellesskap" utmerker seg med velment overfladiskhet (Rapport. Metodistkirken i Norge og Den norske kirke).

Pkt 26: "I nattverden bringer Kristus sitt livgivende legeme og blod gjennom brød og vin til alle feirende som tar del i måltidet. /.../ Kristi reelle nærvær i nattverden kommer til uttrykk gjennom feiringen som helhet. /.../ Det er ved Kristi levende ord og ved Den Hellige Ånds kraft at brødet og vinen blir sakramentale tegn på Kristi legeme og blod."

"Kristi reelle nærvær" (= spiritualpresens?) forklares med "feiringen som helhet". Hvor kommer helhetsidéen fra? (Jf pkt 27 og 29 nedenfor.) - Hva er forholdet mellom "Kristi reelle nærvær" og Kristi ord om den virkelighet som brødet og vinen er og bringer, og som mottas med munnen? - Ordene om Den Hellige Ånds medvirkning til "Kristi reelle nærvær" underkjenner Kristi allmaktsord, og dermed foreningen av Gud og menneske i Jesu person. Nattverdets innordning under Den Hellige Ånds gjerning medfører også her en forvrengning av den nytestamentlige tro og kirke.

Pkt 27: "I nattverdfeiringen får de troende del i Kristi fullbrakte offer. Dette innebærer at vi i nattverden mottar syndenes forlatelse og alle de øvrige velsignelser som Kristus har brakt oss"...

Hva er det presten rekker frem og nattverd gjesten mottar med munnen? - Er "Kristi fullbrakte offer" en uegentlig talemåte til erstatning for Kristi ord om sitt legeme og blod? (Jf det dobbelte bokholderi hos Zwingli - alloëosis.)

Pkt 29: - det er "naturlig å oppfatte hele handlingen som et lovprisningsoffer hvor brød og vin /.../ ved Kristus bringes til Faderen i tro og takksigelse.»

Begrunnelsen "naturlig" er her uttrykk for kvasiteologi (jf helhetsidéen ovf). I likhet med Leuenberg-avtalen, lar også denne avtale *Kristi oppstandelse* være årsaken til Kristi legemes og blods nærvær. Et ikke-tema er foreningen av Gud og menneske i Sønnens person (den personale union). På reformert vis benytter man teorien om en todelt (dualistisk) virkelighet – en åndelig og en materiell. Kristi legeme og blod representerer den oppstandne og opphøyde Kristus ved Faderens høyre, fjernt fra oss (pars pro toto-logikk).

Sant nok, den hele Kristus er usynlig til stede og virksom i sin troende kirke (og i sitt skaperverk). Men i likhet med de andre avtalene blir denne sannhet misbrukt til å omgå Kristi ord om sakramentets art og gave. Det påstås at Kristus som gir "seg" - alternativt "seg selv" i nattverdfeiringen, og at det er "Kristus" mottar i nattverdfeiringen som helhet. Påstanden strider mot Kristi ord om den underfulle gave som han virker med sitt ord og lar rekke frem. Kristus sier ikke at de troende mottar hans legeme og blod gjennom "nattverdfeiring", men at de som her spiser og drikker, deltar i den nye pakts måltid på nådepaktens

grunn og har samfunn med Guds forsoningsoffer "i mitt blod" (1 Kor 10:16, 11:26). De mottar i jordiske skikkelser pantet på syndenes forlatelse og evig liv i et gjenopprettet samfunn. Teorien om "Kristi reelle nærvær" var ukjent for den gamle kirke siden aposteltiden. Apostolatets kirke har nok med Kristi testamentord.

De tre avtalene er skåret over samme lest. Reformerte teologer og frafalne lutheranere bedriver lek med ord, når de lar Kristi legeme og blod representere Kristus "selv", eller (hele) "Kristus". De unngår å begrunne nattverdlæren med Kristi likefremme og presise ord. Med nattverdlæren som middel tyr de til spekulative betraktninger om kirkefelleskap begrunnet i tilnærminger og enighet på tilstrekkelig grunnlag uten bot for vrang lære. Guds begrunnelse for kirkefelleskap er en annen: Guds rene, slaktede Lam er kirkens fellesgode, på jorden rakt fram i Herrens Nattverd og mottatt med munnen. I 1 Kor 10:16f må vekten ligge på v 16, for billedbruken i v 17 beskriver den underfulle virkelighet – samfunn med Guds Golgata-offer mottatt i brødets og vinens skikkelser.

Apostlene Johannes og Paulus stadfester den sakramentale forening med advarsler mot falske guder (1 Joh 5:21, 1 Kor 10:14). Vet man ikke av Kristi ord at det er Herrens legeme man spiser og drikker, da oppfyller man ikke det gudgitte vilkår for å delta i kirkens kommunion, men spiser og drikker en dom over seg (1 Kor 11:27f, jf Joh 17:20). Guds folk skal gå til grunne fordi det har vraket kjennskapen til ham (Hos 4:6, jf Guds dom over kong Saul, 1 Sam 15:12-26).

Hvorfor agere herrer over enhetens sakrament?

En pekepinn gir det sentrale motiv i pietistisk-reformerte tradisjoner: Å gi rom for menneskets medvirkning i frelestilegnelse og nattverdlære. Det skjer med en hjelpeteori om Guds umiddelbare nådevirkninger i vekkelsens opplevelsesmystikk – her representert med den nattverdfeirende menighet. Denne motivering er med andre ord gammelt nytt. Nytt er høringsinstanser som under skinn av "lutheranere" og faglig autoritet forfører uvitende kristne.

Illusjonsnumre tåler ikke møtet med Kristi presise ord (Verba), som avslører og markerer det uoverstigelige skillet mellom kvasiteologi og bekjennelse i nytestamentlig mening (homologi): Til den ene side går de som stadfester Kristi ord og har nok med ordenes mening etter sin ordlyd. Til den annen side går de som søker forbrødring etter eget skjønn på tilstrekkelig grunnlag, nedfelt i tilslørende avtaler av privatrettslig og regional karakter. De avslører lutheranere av formalitet. De er «hvitkalkede graver» (Mt 23:27).

Avtalene ble inngått med felles gudstjeneste og kommunion, som om kirkefelleskap ikke består i den uforbeholdne og hengivne bekjennelse til Kristi ord, men i forbrødring og kjærlighet med rom for fornektelser. Men «kjærligheten gleder seg ikke over urett, men har sin glede i sannheten» (1 Kor 13:6). Kvasiteologi tilslører og bedrar, for veiskillet består med Kristi ord til Dommens dag (Joh 14:24, 17:20, 1 Kor 16:22, 1 Joh 2:4, 19-25, 4:4-6, 5:2f, 20f).

Kirkefelleskap på Guds vilkår

Kristi kirke er Den Æne Hellige Kirke, og Kristus er enhetens Herre og Herren over enhetens sakrament. I likhet med vitnesbyrd fra den gamle kirke burde også vi forholde oss til kirkefelleskap med ærefrykt, gitt til kjenne med mottagelsen av alterets sakrament. Det Kristus-samfunn som kirken er, er det samfunn vi mottar med munnen i den sakramentale handling. Hvordan denne "forening" er mulig, hører til de ting som Gud skjuler. Utelukket er våre tilnærminger, grunnsyn og mellomstandpunkt. De er årsaken til kirkens samfunn "i Kristus", men vantroens produkt og dårskap for Gud.

For Zwingli og «sveitserne» var nattverden et middel til forbrødring og et tegn på trossamfunn (jf partenes nattverdfeiring under Borgå-samtalene). For dem var nattverdfelleskap målet når man søkte enighet gjennom læresamtaler.

I oppgjøret med Zwingli framstod Luther som representant for oldkirkens fedre. Det var ikke nattverdens samfunnskarakter som begrunnet wittenbergteologenes læreoppgjør, men de kirkesplittende reservasjoner og bortforklaringer av Kristi ord. Kjærlighetens kirkesubjekt er enhetens Herre over enhetens sakrament. Bekjennelsens uforbeholdne ja til Kristi ord medfører det uforbeholdne nei til kirkefelleskap «på tilstrekkelig grunnlag». Nattverdens Herre utelukker med sine ord åndeliggjørende bortforklaringer og tilslørende språkbruk.

Det uoverstigelige skillet består ikke i antikverte «tankeformer», men i Kristi ord. Den Hellige Ånd virker troen med Kristi ord fra Faderen, og troen bekjenner den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære (Joh 14:23, 1 Tess 2:13). Denne uforbeholdne bekjennelse - bekjennelse i nytestamentlig mening, begrunner Konkordiebokens kirkerettslige og økumeniske gyldighet. **Joh 7:16** – *Min lære er ikke min, men hans som har sendt meg.* Herren over enhetens sakrament helliger oss med sannhetens ord.

Fra bekjennelsesskriftene:

Om menighetsprestenes forvalteroppdrag:

Apol 7/8, 28 (e sv overs): - "på grunn av menighetens kall, handler de på Kristi vegne, og ikke på egne vegne, slik Kristus vitner om det (Lk 10:16): "Den som hører dere, hører meg." Når de rekker fram Kristi ord og sakramenter, gjør de det på Kristi vegne og i Kristi sted (Christi vice et loco). Det lærer dette Kristi ord oss, for at vi ikke skal støte oss på tjenerens uverdighet."

CA 24, 36: "Krysostomos sier at presten hver dag står ved alteret og innbyr noen til sakramentet og avviser andre."

Om den sakramentale forening:

CA 10 (lat tekst): «Om Herrens Nattverd lærer de at Kristi legeme og blod i sannhet er til stede og blir utdelt til dem som er med og spiser i Herrens nattverd.»

Med mot Zwingli og spiritualistene stadfester Apologien til CA 10 at wittenbergerne med CA 10 formidler den gamle kirkes lære om Kristi legemes og blods realpresensens: "Kristi legeme og blod er i sannhet og vesensmessig nærværende og blir utdelt til dem som mottar sakramentet, sammen med de ting som ses - brødet og vinen", Apol 10:1 (e sv overs). Se FC Ep 7:6-8, 15; SD 7:14, 35-39. SK Dåpen 18. Apol 13:5.

Anm. «I sannhet» (eng. truly), dvs. Kristi ord er ingen lek med metaforer. «Vesensmessig» (really), dvs det som mottas med munnen, er en virkelighet. Zwingli påstod at wittenbergerne med Luther i spissen lærte en konsubstansteori. Denne påstand avviste de, og etter dem den bekjennelsestro lutherdom. Påstanden blir ikke sannhet ved å gjentas i undervisning og lærebøker.

FC SD 7:48: På Abrahams vis skal "også vi enfoldig tro vår Skapers og Gjenløvers tydelige, sikre, klare og alvorlige ord og befaling /.../ uten noen tvil eller disputering om hvorvidt det er mulig eller passer for vår fornuft. For denne Herre /.../ er selv den uendelige visdom og sannhet, og kan helt sikkert sette i verk og fullende alt det han lover".

SK Nattverden, 31-32: Hele den tredje trosartikkel "er innfattet i dette sakrament og tilbudt oss gjennom Ordet". Derfor spør Luther: "Hvorfor skulle vi gå med på at en slik skatt ble revet ut av sakramentet?"

FC SD 7:60. Å begå synd mot Kristi legeme og blod.

Om den sakramentale handling:

LK, Alterets Sakrament: "Å spise og drikke gjør det visselig ikke, men de ord som står der" osv. Jf FC SD 7:20. 78 (obs "når"). Samme 83: Det er ikke Herrens Nattverd man holder der man reserverer seg mot Kristi testamentord.

FC SD 7:74-75. Kristi legemes og blods sanne nærvær i nattverden er nemlig ikke skapt ved noe menneskelig ord eller verk – det være seg pres-tens fortjeneste eller tale eller nattverd gjestenes tro; nei, alt dette skal tilskrives den allmektige Guds kraft og vår Herre Jesu Kristi ord, innstiftelse og forordning. For Jesu Kristi sanne og allmektige ord som ble talt ved innsettelsen, de har ikke vært virksomme kun ved den første nattverd, men gjelder fortsatt og er fortsatt virksomme, slik at Kristi sanne nærværende legeme og blod blir delt ut og mottatt alle steder hvor nattverden blir holdt etter Kristi innstiftelse og hans ord blir brukt.

Dette skjer av den kraft og de evner disse ord har som Kristus talte ved den første nattverd. For Kristus er selv virksom gjennom sitt ord som han vil ha gjentatt. Dette skjer i kraft av den første innsettelse, gjennom det uttalte ord, der man holder hans innstiftelse og uttaler hans ord over brødet og kalken, og deler ut brødet og kalken som er velsignet.

FC SD 7:84. Kristi befaling "gjør dette" omfatter hele handlingen, som må skje "samlet, udelt, uendret".

Om det sakramentale måltid:

Luthers forklaring, LK: "Hva er Alterets Sakrament? Det er vår Herre Jesu Kristi sanne legeme og blod under brødet og vinen, innstiftet av Kristus selv for oss kristne for at vi skal ete og drikke det."

FC SD 7:11. Under nattverden er også DHÅ – Kristi Ånd – nærværende og virksom i kirkens samfunn. Jf FC Ep 7:41-42, 64; SD 7:61-63, 66.

Om ihukommelsen (anamnesen):

CA 24:30-32 (e sv overs fra latinsk tekst): Å ihukomme Kristus er "å komme hans velgjerninger i hu og vite for visst at de virkelig blir gitt til oss. Og det er ikke nok å ha de ytre hendelser i minnet, for dem kan også jøder og ugudelige huske". (Kursiv her.)

Apol 24:1 (lat tekst): Anamnesens forutsetning er Guds ords kunnskap om nattverdens innhold og bruk. 24:70-72 (e sv overs): Liksom Guds Ord er gitt for å oppvekke tro ved det som vi hører, så er sakramentet innstiftet for å drive hjertet til tro ved det som øynene ser. Med Ord og Sakrament som midler, virker DHÅ "ihukommelsen av Kristus /.../ av Kristi velgjerninger, som mottas med tro for å bli levendegjort ved dem".

SD 7:44 - Kristi legemes og blods sakrament "skal brukes med stor ydmykhet og lydighet inntil verdens ende, og være en stadig ihukommelse av hans bitre lidelse og død og alle hans velgjerninger, en forsegling av den nye pakt, en trøst for alle bedrøvede hjerter, og et vedvarende bånd og en forening mellom de kristne selv og mellom dem og deres hode, Kristus. (Jf Ep 7:29)

Realpresensen støtter rettferdigjørelsen ved tro alene:

SK Nattverden, 19-27 og 68. Sakramentet "er en helsebringende, trøstefull medisin, som hjelper deg og gir deg livet til både sjel og legeme. Er sjelen frelst, er også legemet hjulpet".

Om sakramenttilbedelsen,

FC SD 7:126: Vi tilber ikke sakramentets skikkelser – brød og vin, men Jesus Kristus, sann Gud og sant menneske, "slik han sant og vesensmessig er nærværende i nattverden. I nattverdens sanne bruk skal han tilbes i ånd

og sannhet, slik han også tilbes på alle andre steder, særlig der hans menighet er samlet”.

Om kirkefelleskap:

Det er to grunner til å unngå kirkefelleskap med rom for reservasjoner mot Kristi ord: (1) Guds ord taler sannhet i alle lærestykker og kan ikke feile, SK Dåpen, 57. (2) Kristi ord er skapende, virksomme ord i kraft av den første nattverd, da han innstiftet den nye pakts måltid, FC SD 7:74f.

Om nattverdfrekvens:

SK Nattverden, 64-66 (39-87): Ordene ”for dere” oppmuntrer og driver kristne til å komme sammen ofte til Ordets og Sakramentets gudstjeneste. I disse ord ligger all vår verdighet og frimodighet for Gud.

SK Nattverden, 76-79 (39-87): Føler vi ingen lyst til Sakramentet, bør vi i det minste tro Skriftens ord, som kjenner vår nød bedre enn vi selv gjør.